

Ένα βιβλίο που έρχεται να θέσει το καίριο ερώτημα «γιατί το 95% των Εβραίων της Θεσσαλονίκης έχασε τη ζωή του, ένα από τα μεγαλύτερα ποσοστά στην Ευρώπη», θα εκδοθεί ώς το τέλος του μήνα στην αγγλική γλώσσα από τον οίκο Routledge. Είναι η πολυετής έρευνα του ιστορικού Λεόν Σαλτιέλ με τίτλο «The Holocaust in Thessaloniki: Reactions to the Anti-Jewish Persecution, 1942-1943», που έρχεται να εμπλουτίσει τη διαρκώς αυξανόμενη βιβλιογραφία για τον ελληνικό εβραϊσμό, επιλέγοντας ένα συγκεκριμένο τρόπο θέασης, που εστιάζει και στον τρόπο με τον οποίον αντέδρασαν διάφοροι φορείς της πόλης και στο κατά πόσον «υπήρχαν οργανωμένες προσπάθειες διάσωσης».

Δέκα χρόνια μελετάει το θέμα σε αρχεία δέκα χωρών ο Λεόν Σαλτιέλ, ο οποίος εργάζεται τώρα ως εκπρόσωπος του Παγκόσμιου Εβραϊκού Συμβουλίου στα Ηνωμένα Έθνη στη Γενεύη και στην UNESCO στο Παρίσι. Είναι το θέμα της διδακτορικής διατριβής του που εκπόνησε στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας στη Θεσσαλονίκη. «Το βιβλίο αυτό αφηγείται τις τελευταίες ημέρες της ιστορικής εβραϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης κατά τη διάρκεια του Ολοκαυτώματος», λέει ο Λεόν Σαλτιέλ. «Εντός μερικών μηνών του 1943, η συντριπτική πλειονότητα των Εβραίων της πόλης εκτοπίστηκε, μέσα σε βαγόνια ζώων, για να εξοντωθεί στο ναζιστικό στρατόπεδο θανάτου του Άουσβιτς. Ελάχιστοι γύρισαν πίσω ζωντανοί ή είχαν την τύχη να κρυφτούν σε διάφορα μέρη της Ελλάδας κατά τη διάρκεια του πολέμου, με τη βοήθεια χριστιανών συμπολιτών τους».

Ο ιστορικός και καθηγητής στο Yale Τίμοθι Σνάιντερ χαρακτηρίζει το βιβλίο του Λεόν Σαλτιέλ μια «υποδειγματική μελέτη για τη συμπεριφορά των τοπικών ελίτ στη διάρκεια του Ολοκαυτώματος», υποστηρίζοντας ότι οι ιδέες που διατυπώνει ο Σαλτιέλ θα μπορούσαν να εφαρμοστούν και στις περιπτώσεις άλλων πόλεων στην κατεχόμενη Ευρώπη. «Αυτή η μελέτη συνιστά σημαντική συμβολή στην ιστορία της Ελλάδας στη διάρκεια του πολέμου και είναι μείζονος σημασίας για όσους ενδιαφέρονται για τις μεθόδους της Κατοχής και της γενοκτονίας γενικότερα».

Η ανάδειξη της Θεσσαλονίκης ως ειδικής περίπτωσης στον διεθνή χώρο σε ό,τι αφορά τον γηγενή εβραϊσμό της είναι ένα θέμα που προκαλεί αυξανόμενο ερευνητικό ενδιαφέρον. Πρόσφατα κυκλοφόρησε, επίσης στα αγγλικά, η έρευνα της Sarah Abrevaya Stein με θέμα και πάλι την εβραϊκή κοινότητα της Θεσσαλονίκης (Family Papers: A Sephardic Journey Through the Twentieth Century, 2019). Αποτέλεσμα πρωτογενούς έρευνας ήταν και το βιβλίο που επιμελήθηκε ο Λεόν Σαλτιέλ με τίτλο «Μη με ξεχάσετε» (εκδ. Αλεξάνδρεια, 2018), που αναδείκνυε μία άγνωστη παράμετρο του Ολοκαυτώματος, τα γράμματα που έστελναν τρεις Εβραίες μητέρες από το γκέτο της Θεσσαλονίκης στους γιους τους στην Αθήνα.

Στο νέο του βιβλίο, ο Λεόν Σαλτιέλ επεκτείνει το ερευνητικό βλέμμα του με αφετηρία τη διεθνή μοναδικότητα της Θεσσαλονίκης. «Ο εκτοπισμός των Εβραίων της Θεσσαλονίκης δεν ήταν ένα περιθωριακό γεγονός κατά τη διάρκεια του

Phoca PDF

πολέμου», λέει. «Αντίθετα, οι Εβραίοι αποτελούσαν ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού της πόλης, με μακρά ιστορία και συμβολή σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, πολιτικής, οικονομικής και πολιτιστικής ζωής».

Ανέγγιχτα αρχεία

Ο ιστορικός Μαρκ Μαζάουερ, καθηγητής στο Columbia, υποστηρίζει πως «το ρηξικέλευθο βιβλίο του Λεόν Σαλτιέλ αντλεί από μια σειρά ανέγγιχτων ως τώρα αρχείων για να φιλοτεχνήσει μια λεπτομερή εικόνα του τρόπου με τον οποίο η γενοκτονία επεκτάθηκε στην κατεχόμενη Θεσσαλονίκη, φωτίζοντας για πρώτη φορά τις τοπικές και δημοτικές διαστάσεις αυτής της θλιβερής ιστορίας».

Ενώ έχουν γραφτεί πολλά για τους Εβραίους της Θεσσαλονίκης, η έρευνα του Λεόν Σαλτιέλ πρωτοτυπεί στο ότι αναγάγει σε μείζονα προτεραιότητα τον τρόπο με τον οποίον οι χριστιανοί της Θεσσαλονίκης και οι τοπικές αρχές αντιμετώπισαν το θέμα των διώξεων. «Το βιβλίο εξετάζει τις αντιδράσεις του τοπικού πληθυσμού της Θεσσαλονίκης κατά τη διάρκεια του ναζιστικού διωγμού και της έντασης των αντιεβραϊκών μέτρων. Το δράμα των Θεσσαλονικέων Εβραίων ήταν γνωστό και αισθητό σε όλη την πόλη και πολύ παραπέρα».

***Στις φωτογραφίες:** Ο ιστορικός Λεόν Σαλτιέλ. Από αριστερά: Η πρώτη σελίδα του σχεδίου διάσωσης των Εβραίων της Θεσσαλονίκης γραμμένου από τον Γιομτώβ Γιακοέλ, νομικό σύμβουλο της Ισραηλίτικης Κοινότητας Θεσσαλονίκης, Μάρτιος 1943 (αρχείο Νέστωρ Καββαδά). Αρθρο της παράνομης εφημερίδας «Μεγάλη Ελλάς» με τίτλο «Η Δίωξις των Εβραίων», Μάρτιος 1943 (επάνω). Αντισημιτικό προπαγανδιστικό φυλλάδιο που κυκλοφορούσε στη Θεσσαλονίκη κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, με αναφορές επίσης σε μπολσεβίκους και μασόνους, χωρίς ημερομηνία (αρχείο Νέστωρ Καββαδά).*

Πηγή: Καθημερινή, 14.4.20, του Νίκου Βατόπουλου

Phoca PDF